

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 9, Eylül 2017, s. 426-445

Birol KESKİN

Atatürk Üniversitesi ve Erzincan Üniversitesi, Tarih Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği, birollkeskin@mynet.com

25 HAZİRAN 1327 (1911) YILINA AİT SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ'NİN TALİMATNAMESİ VE DERS PROGRAMI

Özet

Sanayi-i Nefise Mektebi, 3 Mart 1883 yılında açılmış, Osmanlı Devleti'nin ilk güzel sanatlar okuludur. Mektep Âliye'den olan mektepte, mimarlık, ressamlık, heykeltıraşlık ve hakkâklık (*oymacılık*) dallarında eğitim verilmektedir. Mektebin, bilinen 1882, 1911 ve 1924 yıllarına ait üç adet talimatnamesi vardır. Çalışmamızda okulun 25 Haziran 1327 (1911) yılına ait, Mahmut Bey matbaasında basılmış olan Osmanlıca kaleme alınmış talimatnamesi incelenecektir. Talimatname temelde iki bölümdür. İlk bölüm 10 fasıl ve 48 maddeden oluşmaktadır. Bu bölümde, mektebin teşkilatına, öğrenci kabulüne, okutulan uygulamalı ve teorik derslere, atölye ve sergilere, kütüphane ve koleksiyonlara, verilecek diplomalara ve öğrencilerin uyması gereken kural ve kaidelere değinilmiştir. Talimatnamenin diğer bölümünde ise mektepte eğitim verilen mimarlık, ressamlık, heykeltıraşlık ve hakkâklık bölümleri ve bu bölümlerde işlenen dersler ile derslerin haftalık ders saatine ve ders içeriklerine dair bilgiler verilmektedir.

Anahtar Kelimer: Güzel Sanatlar, Sanayi-i Nefise Mektebi, Talimatname ve Ders Programı

CURRICULUM AND INSTRUCTIONS OF SANAYİ-İ NEFİSE (FORMER NAME FOR SCHOOL OF FINE ARTS) IN 25 JUNE 1327(1911)

Abstract

Sanayi-i Nefise, which was founded on 3 March 1883, is the first school of fine arts of Ottoman Empire. As a part of Mektep Âliye (Academy), this school had architecture, arts, statuary, and carving classes. The school has three known instructi-

onsbelonging to the years of 1882, 1991, and 1924. This paper studies the instruction of 25 June 1327(1911), which was inked in Ottoman Turkish, and printed out in the printing house belonging to Mahmut Bey. There are two chapters in the instructions, the first of which consists of 10 sections and 48 clauses. This first chapter includes information about the organization of the school, student acceptance conditions, both applied and theoretical classes, workshops and exhibitions, collections and library, diplomas, and rules that students are supposed to obey. The other chapter of the instructions includes information both about the departments such as architecture, arts, statuary, and carving, and about courses, weekly course hours and course contents

Keywords: Fine Arts, Sanayi-i Nefise Mektebi, Curriculum and Instructions

1. Giriş

Sanayi-i Nefise Mektebi, 3 Mart 1883 yılında açılan Osmanlı Devleti'nin ilk güzel sanatlar okulu olup, II. Abdülhamit döneminde kurulmuştur. Mektep Paris'in önemli akademilerinden Paris Güzel Sanatlar Okulu olan "L'Ecole Des Beaux-Arts", örnek alınarak kurulmuştur¹. Kurulan mektep günümüzde başarıları ile göz dolduran Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesinin de temellerini oluşturur. Sanayi-i Nefise Mektebi ile Osmanlı devleti döneminde 18. yüzyıldan itibaren başlayan ve devam eden eğitim reformlarının taçlandırıldığı da söylenebilir. Özellikle, 18. ve 19. yüzyılda Osmanlı devletinin içinde bulunduğu, sosyal, politik, siyasi ve ekonomik durumu göz önüne alındığında bu çıkarımımız daha da iyi anlaşılacaktır.

Devletin kötü gidişatına dur diyebilmek için gerçekleştirilen reformlar içerisinde, eğitim kısmı incelendiğinde, özellikle askeri, tıbbi, zirai, fen ve mühendislik bilimlerine ait gerek askeri gerekse sivil okulların açıldığı bilinmektedir. Böyle bir dönemde, güzel sanatlara yatırım yapıyor olması ile eğitim reformlarının taçlandırıldığı söylenebilir. Sanayi-i Nefise mektebinin açıldığı yıllarda Osmanlı devletinin güvenlik, politik, ekonomik ve toplumsal sorunları irdelendiğinde Osmanlı devletinin kısıtlı imkânlarla sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kısıtlı imkânlarla gerçekleştirilebilen reform çalışmalarına güzel sanatların eklenmesi, eğitimin bir bütün olarak ele alındığını göstermektedir. Elbette, dönemde sanatsal ihtiyaçların giderilmesi de bir zarurettir lakin savaşlar içerisinde var olma mücadelesi veren bir devletin, tüm ekonomik zorluklara rağmen böyle önemli bir alanı görmezden gelmemesi, dünya tarihinde eşine az rastlanan bir durum olsa gerek. Günümüzde dahi devletlerin silahlanmaya yaptıkları yatırımlar düşünüldüğünde, o dönemde Osmanlı devletinin güzel sanatlara yaptığı yatırımın ve çabanın ne kadar mukaddes olduğu daha da net anlaşılacaktır.

Sanayi-i Nefise Mektebi açılmadan önce, Osmanlıdaki sanat hareketleri, yurt dışında eğitim almış asker kökenli kişilerce ya da Türkiye'ye gelerek resimler yapmış yabancılar tarafından ele

¹ Derya Uzun Aydın, Sanayi-i Nefise Mektebi ve Paris Güzel Sanatlar Okulu "L'ecole Des Beaux-Arts" üzerine bir değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl: 2, Sayı: 6, Eylül-2014, Ss.75

alınmaktadır.² Resim dışında, diğer sanat dalları da benzeri şekilde sistematik eğitim olanağından uzak bireysel çabalarla sürdürülmektedir. Bunun dışında Mektep öncesinde, Türkiye'de resim ile ilgili ilk çalışmaların Mühendishane-i Berri-i Hümayunda başladığı bilinmektedir. Öyle ki, 1795 senesinde eğitim-öğretime başlayan Mühendishane-i Berri-i Hümayunun, aynı sene içerisinde hazırlanmış olan kanunnamesi içerisinde, mektepte resim dersine yer verildiği görülmektedir.³

Sanayi-i Nefise'nin kurulması ve farklı sanat dallarını bünyesinde toplaması, ülkemizde sanatın gelişimini hızlandırmış ve sanatın gelişimi sistematik bir biçime sokmuştur. Sanayi-i Nefise Mektebi 7 Mart 1883 de Mimar Vallauri'nin Arkeoloji Müzesinin bahçesinde yaptığı bir binada "günümüz, Eski Şark Eserleri Müzesi" 20 öğrencisiyle resim, heykel ve mimari bölümlerini bünyesine alarak eğitime başlamıştır.⁴ Mektebin kurulmasında, Bir ressam, arkeolog ve aynı zamanda müzeci olan ve bu alanların gelişimine büyük katkılar sağlayan Osman Hamdi Bey, güzel sanatların gelişimi içinde yoğun çaba göstermiştir. 20 öğrenci ve üç bölümle eğitime başlayan okulun zaman içerisinde hem bünyesindeki sanat dalları hem de öğrenci sayısı artmıştır. 1882 yönetmeliği ile hakkâklık eğitimi verilmeye başlanmış, 1911 yönetmeliğinde hakkâklıkla birlikte mevcut bölüm sayısı dörde yükselmiştir (Madde, 1). I. Dünya savaşı yıllarında ise okulun öğrenci sayısı 360'tır. Ekim 1919 yılında, yapılan yeni düzenlemeler ile mektebe naht (*oyma*), tahta ve ağaç oymacılık ilave olunmuştur. Bu sanat dallarının eğitimine başlanması ile birlikte heykeltıraşlık dışında bir oymacılık bölümü de kurulmuştur. Okulun Cumhuriyet dönemindeki ilk, kuruluşunun ise üçüncü yönetmeliği olan 1924 yılı yönetmeliğinde, okula iki yeni bölüm daha eklenmiştir. Eklenen bu bölümler, Tezyinat bölümü ve Resim Dar'ül muallimliğidir. 1927 yılı sonrasında okulun ismi "Güzel Sanatlar Akademisi" olarak değiştirilmiş, bir takım yenilikler de eklenmiştir. Bu yeniliklerden bir tanesi, 1929'da faaliyete geçen seramik atölyesidir. Böylece, Türkiye de seramik eğitimi, akademik anlamda ilk olarak 1929 yılında, Sanayi-i Nefise Mektebi bünyesinde açılan Dekoratif Sanatlar Bölümü'nün kurulmasıyla verilmeye başlamış,⁵ 1936 yılında, "Türk Tezyini Sanatlar Bölümü" okul bünyesindeki yerini almıştır. 1969 yılındaki yasa ile akademi, bilimsel bir özerkliğe kavuşmuş ismi, "İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi" olarak değiştirilmiştir. 1981'de tüm üniversiteler gibi akademi de YÖK çatısı altında hizmet vermeye devam etmiştir. Okulun adı "Mimar Sinan Üniversitesi" olmuş, Üniversite kuruluşunun 121.yılında tekrar isim değiştirerek "Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesine" dönüşmüştür.⁶

² Seçkin G. Naipoğlu. Sanayi-i Nefise Mektebinde Sanat Anlayışı ve Vahit Bey. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*), Ankara, 2008, Ss.17

³ Yasemin Gül. Sanayi-i Nefise Mektebinde Tezyinat Bölümünün Kurulması Hakkında Bazı değerlendirmeler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl. 5, Sayı. 40, Şubat-2017, Ss. 389.

⁴ Kolektif. *Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi*. Mimar Sinan Üniversitesi Basımevi. İstanbul, 1983 Ss.5

⁵ Mustafa, Ağatekin. Türkiye'de güzel sanatlar fakültelerinde lisans Düzeyinde seramik eğitim-öğretim programları Hakkında durum analizi ve değerlendirmeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yedi Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*. 2017, Cilt, 17, Ss. 134

⁶ Yasemin Gül. *Agm*. 389-392

2. MEKTEBİN 1327 (1911) YILINA AİT TALİMATNAMESİ VE DERS PROGRAMLARI

2.1. Mektebin Talimatnamesi

Sanayi-i Nefise Mektebinin birinci Fasılda yer alan mektep teşkilatı incelendiğinde, mimarlık, ressamlık, heykeltıraşlık ve hakkâklık (*oymacılık*) sanatlarının tahsiline mahsus olmak üzere dört bölümde eğitim vermekte olduğu görülmektedir (Madde, 1). Okula yeni kayıt yapan öğrencilerin tümüne uygulanan zorunlu hazırlık sınıfı bir yıldır. Hazırlık sınıfını başarı ile tamamlayan öğrenciler asıl şubelerine geçme hakkı elde etmektedir. Okulda, eğitim öğretim süreleri, ressamlar için beş, mimar ve heykeltıraşlar için dört ve hakkâklar için üç senedir (Madde, 2). 1940'lı yıllarda bölümlerin öğrenim süreleri değiştirilmiş, resim ve heykeltıraşlık orta ve yüksek devre olmak üzere altı yıl, mimarlık beş yıl, süsleme orta ve yüksek devre olmak üzere beş yıl ve Türk Süsleme bölümü dört yıl şeklinde belirlenmiştir.⁷

1911 talimatnamesine göre, verilen eğitim ücretsiz olup, yalnız bir kereye mahsus 1 lira kayıt ücreti alınmakta, belgelemek kaydı ile maddi durumu yetersiz olan öğrenciler bu kayıt ücretinden muaf tutulmaktadır (Madde, 3).

İkinci fasılda, okulun öğrenci kabulü hakkında bilgi verilmektedir. Okul yaşları 16 ve 25 arasında olan gençleri kabul etmektedir. (*17 yaşın altında öğrenci kabul etmeyen okul Maarifin 693 numaralı 27 Ağustos sene 1328 tarihli tezkeresiyle yaş sınırını 1 yıl azaltarak 16'ya çekmiştir*). Yaş şartını sağlayan gençlerden, yedi senelik mekteb-i idâdiyeden diploma ile mezun olan veya o derecede bilgiye sahip olduğuna dair maarif nezareti tarafından oluşturulacak bir heyet huzurunda sınavla ispat edenler şayet herhangi bir sağlık problemi yok, aynı zamanda sabıka sicili temiz ise okula başvurabilmektedir (Madde, 4). Okul, yalnızca Müslüman ahaliden değil, aynı zamanda Gayr-i Müslim tebaadan da öğrenci kabul etmektedir. Yalnızca Gayr-i Müslim öğrenciler, Türkçe sınava girmek ve başarılı olmak zorundadır (madde, 5). Okula kayıt olmak isteyen öğrenciler her sene ağustos ayı başından eylül on beşine kadar gerekli kayıt evrakları ile okula başvurabilmektedir (Madde, 6). Herhangi bir diplomaya sahip olmayan öğrenciler içinse eylül on beşinden eylül otuzuna kadar sınav düzenlenmekte, sınavı başarıyla geçenler okula kabul edilmektedir. Eylülün otuzu öğrenci kabulünün son günü olup, sonrasında öğrenci kabul edilmemektedir. Kabul edilen öğrencilere her sene yenilenmek üzere 5 kuruş karşılığı öğrenci olduklarını gösterir belge verilmektedir (Madde, 7).

Üçüncü fasıl eğitim-öğretime ayrılmıştır. Bu bölümde mektepte yer alan teorik (Nazari) ve uygulamalı (Amali) dersler gösterilmiştir. Mektepte amali dersler atölyelerde işlenirken nazari dersler mektebin dersanelerinde işlenmektedir. Aşağıda yer alan tabloda dönemde mektepte işlenen uygulamalı ve teorik dersler gösterilmektedir.

⁷ Yasemin Gül. *Agm.* Ss. 389-392

(1327 /1911 Talimatnamesine göre nazari ve amali dersler)

NAZARİ (TEORİK) DERSLER**	AMALİ (UYGULAMALI) DERSLER*
Hesap, Hendese (<i>Geometri</i>), Cebir, Müselle-sat (<i>Trigonometri</i>) ve Mihanik (<i>Mekanik</i>)	Âsâr-ı Mimariyyeye Dair Kara Kalem Resimler ve Projeler Terkibatı
İlim-i Âsâr-ı Atika-ı İslamiye ve Mimari-i Osmani	Alçı Modellerin Kara Kalem ile Vücudu Beşer Aksamı Resimleri
Menazır ve Gölge	Zihayat Vücut-u Beşerden Kara kalem Resim
Katm-ı Ehcar ve Ahşap (<i>Kesme taş ve ahşap</i>)	Alçı Modellerinin ve Zihayat Modellerden Hey-keltraşlık ve Plastik
Topoğrafya	Kâr Kadim Mezheblik
Hikmet-i Kimya ve İlmü'l Arz Tatbikatı	Zihayat Vücudu Beşerden Yağlı Boya Resim
Amali ve Nazari İnşaat	Müzeyyenât (<i>Süsleme</i>)Resimleri
Fenn-i Mimari	Alçı Modellerin Kara Kalem ile Urgan Resimleri
Usul-i Keşif Mimarı	Ağaç Üzerine Hat.
Teşrih (<i>Anatomi</i>)	
Tarih-i Sanat Nefise	
Hendese-i Resmiye	

Mektebe kayıt olan öğrenciler bir sene olan hazırlık sınıfında yer alan derslere katılmaya mecbur olup, yapılan sınavlarda başarı sağlamları koşuluyla asıl şubelerine geçebilmektedirler (Madde, 11). Öğrencilerin sınıf geçmeleri için hem amali hem de nazari derslerden başarılı olmaları gerekmektedir. İki sene bu koşulu sağlayamayan öğrencinin okul ile ilişkisi kesilmektedir (Madde,12). Şayet bir öğrenci mevcut kayıtlı olduğu bir şubeden başka bir şubeye geçmek isterse, müdüriyetçe bir mahsur görülmediği sürece geçiş yapabilmekte ve istediği şubenin birinci sınıfına kayıt olabilmektedir (Madde, 13). Ayrıca, okulun bir şubesinde mezun olan bir öğrenci başka bir şubenin birinci sınıfından başlamak üzere eğitim alabilme olanağına sahiptir (Madde, 14).

* Nazari derslerin bir kısmı yalnız mimarlara mahsus olup bir kısmı da diğer şubelerin öğrencileri ile birlikte işlenmektedir.

* Nazari derslerden üç ayda bir kere olmak üzere o eğitim-öğretim döneminde iki defa ders öğretmeni tarafından hususi imtihanlar icra olunup alınan notlar müdüriyete teslim edilir.

* Amali derslerden yalnız mimari şubesinde hususi imtihanlar icra edilir.

Dördüncü fasıl, atölyelere ayrılmıştır. Her şubenin atölyesi farklıdır. Amali dersler her şubeye mahsus ayrı ayrı atölyelerde işlenmektedir (Madde, 16). Gerek alçı modellerin gerek zihayat modellerin pozları ve poz müddeti, atölye öğretmeni tarafından temin olunup, öğretmenden başka hiçbir kimse yetkili değildir. Mimarlar için satıh resim örnekleri ve alçı modeller ve diğer şubelerin modelleri okulun koleksiyonundan verilmektedir. Ressam ve heykeltıraşlara mahsus zihayat modelleri okul idaresi tarafından temin edilmektedir (Madde,17). Atölyeler tatil günleri dışında her gün açık olup, öğrencilerin atölye çalışmalarına katılmaları gerekmektedir. Katılmayan, devamsızlık yapan öğrenciler atölye öğretmeni tarafından idareye bildirilmektedir (Madde,18). Atölyelerde, öğrencilerin başka bir atölyeye gitmesi, gezmeleri, yeme-içme faaliyetlerinde bulunmaları ve tütün içmeleri kesinlikle yasaktır (Madde,19). Ayrıca öğrenciler, kendilerine tahsis edilen atölye eşyalarından sorumlu olup, eşyaların zarar görmesi durumunda eşyaları karşılamak zorundadır (Madde,20). Öğrencilerin atölye çalışmalarını okul dışına çıkarmaları, atölye öğretmenlerinin verdiği işler haricinde farklı işler ile uğraşmaları (Madde,21) okul dışından bir kimsenin öğrenci tarafından atölyeye getirilmesi yasaklanmıştır (Madde,22).

Beşinci fasıl öğrencilerin devamına ve okulun eğitim öğretim sürelerine ayrılmıştır. Okulda dersler sabah saat 9'da başlayıp, ekim, kasım, aralık, ocak aylarında saat üç buçuğa, Şubat mart ve nisan aylarında saat 4'e mayıs ve haziran aylarında ise saat 5'e kadar devam etmektedir. Öğle saat 12 ile saat 1 arası öğle yemek tatilidir. Öğrencilerin ders başlamadan saat dokuza kadar ve okuldan çıkış saatlerinde yükleme defterini imzalamaları zorunludur (Madde, 23). Yükleme cetvelleri her ayın sonunda incelenmekte ve öğrencinin bir ay zarfındaki devamı tespit edilmektedir. Mazeretli ya da mazeretsiz makul devamsızlık süresini (1/3) aşan öğrenciler sınavlara alınmamakta ve sınıfta kalmaktadır. Şayet öğrenci, devamsızlık ettiği sene, atölyelerde dahi tekrar devam ettiği halde, devamsızlığın kabul edilebilir makul bir sebebi olduğunu izah ve ispatlayabilirse sınavlara kabul olabilir (Madde, 24). Eğitim öğretime ekim ayında başlanıp dersler mayısın birinde kesilir ve mektep temmuzun başında tatil edilir (Madde, 25). Ayrıca günümüz özel öğrenci statüsüne benzer bir uygulama olarak, okul (talebe gayr-i asliye) sıfatında öğrenci kabul edilmektedir. Herhangi bir yerde görevi olan ve bu sebeple akşama kadar dersleri tamam takip edemeyenler atölyelerde yer bulunduğu ve resmi istekleri (başvuruları) olduğu takdirde öğleye kadar devamları şart olmak üzere ve (talebe gayr-i asliye) sıfatıyla mektebe kabul olunabilirler. Bu öğrencilerin kabul evrakları asli öğrenciler ile aynı olup asıl öğrencilerin yatırdığı kadar harç ücreti vermek zorundadır. Sınavlara giremeyen bu öğrenciler, okula muntazam devam ettikleri durumda bir tasdikname verilebilmektedir (Madde, 26).

Altıncı fasıl nazari (teorik) derslerin sınavları hususuna ayrılmıştır. Tüm nazari derslerin sınavları mayıs ayının ortasına doğru başlayıp, otuz gün içerisinde bitmektedir. Sınavlar derslerine göre sözlü olabildiği gibi yazılıda olabilmektedir (Madde, 27). Sınavlar on üzerinden değerlendirilmekte beş 'ten küçük notlar başarısız sayılmaktadır. Beş 'ten aşağı not alan öğrencilerle, mazeretsiz sınava girmeyen öğrenciler sınıfta kalır. Yalnız tek dersten beşten aşağı alan öğrenciler ile meşru bir gerekçe ile sınava girememiş ve okul idaresine yazılı malumat veren öğrenciler bütünlüme sınavlarına girebilmektedirler (Madde, 28). Nazari derslerin sınav sonuçları, sınav bitiminde öğrencilere açıklanır. Bu sınavlardan başarılı olamayan öğrenciler amali sınavlarının,

müsabakalarına alınmazlar ve müsabaka işleri de sergilenemez sınıfta kalırlar. Yalnız nazari derslerden bütünleme sınavlarına kalanların işleri sergilenebilir (Madde, 29). Nazari derslerin sınavları dersin öğretmenleri tarafından gerçekleştirilir. Sınavlar öncesinde sınavların gün ve saatleri okul idaresi tarafından tespit edilerek bir hafta önceden duyurulur (Madde, 30). Mazeretli ya da sınavdan başarısız olduğu için bütünleme sınavına girecek öğrencilerin sınavları eylül ayının on beşinden eylül sonuna kadar öğretmen ve müteşekkil bir heyet tarafından gerçekleştirilir. Bütünleme sınavları da dersine göre yazılı ya da sözlü gerçekleştirilebilmektedir (Madde, 31).

Yedinci fasıl amali derslerin müsabakalarına ve sergilere ayrılmıştır. Okulun dört şubesinin de amali derslerinin sınavları müsabakalarla gerçekleştirilmektedir. Müsabakalara konulacak işler okul idaresinin kararı ile değiştirilmediği sürece haziran ayı içerisinde yapılacak ve haziranın otuzu akşamı saat 5'e kadar okul idaresine teslim edilecektir. Her öğrenci yaptığı resim ve diğer işlerin üzerine ismi ve numarasını yazarak ve bu işler mektepte salon mahsusunda sergi halinde teşhir edilip, temmuz ayı zarfında halka açık sergilenir (Madde, 32). Öğrencilerin müsabakaya katılabilmesi için, eserlerinin bir kopyadan elde edilmemiş olması gerekmektedir. Ayrıca öğrenciler müsabaka işlerini mutlak okuldaki atölyeler dâhilinde yapmalıdır. Yapılan bu iş ve eserler asla okul dışına çıkarılamaz (Madde, 33). Mimari şubesinin müsabaka işleri, öğretmenin her sınıf için tahrir vereceği projeler üzerine icra olunup bir projenin aksam mecmuasını icra etmeyen talebenin işi müsabakaya katılamaz Resim ve heykeltıraş ve hat şubelerinde her sınıf için müsabaka işlerinin ve modellerin seçimi öğretmenlere aittir (Madde, 34). Sergi açılmadan evvel talebenin teşhir olunan işleri mektep muallimlerinin ve memleketin on maarif sanatkârlarının ve erbab maarifinden müteşekkil ve mektep müdüriyetinin taht riyasetinde olan bir heyet mümeyyize tarafından tetkik edilir. İş bu heyet mümeyyize ikiye ayrılarak biri mimari şubesinin ve diğeri resim ve heykeltıraş ve hat şubelerinin işlerini son sınıflardan başlayarak hazırlık sınıfına kadar inceler ve verilecek numarayı beyanlarında bil müzakere kararlaştırarak belirlerler (Madde, 35). Nazari derslerde olduğu gibi amali derslerde de puanlama on üzerinden yapılmaktadır. Sınav sonucu 5'ten aşağı alan öğrenciler başarısız sayılmakta ve sınıf geçememektedir (Madde, 36). Nazari derslerde farklı olarak amali derslerin bütünleme sınavları yoktur. Bu sebeple müsabaka işlerinin yapmayan öğrenciler sınıf geçememektedir (Madde, 37). Öğrencilerin müsabakada kazandıkları numaralara göre heyet mümeyyize tarafından birinci, ikinci ve üçüncü derecede çıkanlar dahi tefrik ve temin olunurlar ve bazılarına da "zıkr-i cemil" verilir. Bu kıymetleri muhtevi varakalar mektebin resmi mührü ile onaylı olarak müsabaka işlerinin üzerlerine yapıştırılır. Son sene talebesinin şahadetnamelerine bu derç (*kayıt*) olunur (Madde, 38). Son sene müsabakalarına her şubeden birinci çıkan öğrencilerin eserini okul idaresi kararlaştırıp okulun resim koleksiyonuna dâhil eder. Diğer işlerin kâffesi sahiplerine iade edilir (Madde, 39).

Sekizinci fasıl şahadetname ve tasdiknamelere ayrılmıştır. Nazari derslerin imtihanlarına ve amali derslerin imtihanlarına ispat liyakat eden son sene talebesine alelusul birer şahadetname verilir. Verilen şahadetnamelerde öğrencinin sanayi-i nefise mektebinin hangi şubesinden ve hangi derece ile mezun olduğu yazılıdır. Şahadetnamelerde okulun resmi mührü ve altında

maarif nazırıyla okul müdürünün imzaları bulunur. Şahadetname harcı iki liradan ibaret olup fakir halini ispat eden öğrencilerden bu harç alınmamaktadır (Madde, 41). Şahadetname almaya Muaffak olamayanlara veyahut her hangi bir sebepten okulu terk edenlere, idareye resmi başvuruları ile ahlak ve ihracı mucep bir harekette bulunmadıkları anlaşıldığı takdirde alelusul tasdikname verilir (Madde, 42).

Dokuzuncu fasıl kütüphane ve koleksiyonlara ayrılmıştır. 1911 tarihli yönetmelikte, 1882 yönetmeliğinde olmayan eksiklikler giderilmeye çalışılmış⁸ öğrencilerin yararlanması için bir kütüphane ve bir resim koleksiyonu ve birde alçı modelleri koleksiyonu tesis edilmiştir. Talimatnamede, müracaat zamanlarının öğrenciye ayrıca ilan edileceği belirtilmiştir. Ne bu koleksiyonlardan eşya ve ne de kütüphaneden kitap okul dışına çıkartılması yasaktır. Koleksiyonlara ait eşyaları ve kütüphaneye ait kitapları tahrip edenler verdikleri zararı tazmin etmeye mecburdur (Madde, 43)

Onuncu fasıl işlenen bir suçtan dolayı verilecek çeşitli cezaların sıralanmasına ayrılmıştır. Öğrenci hakkında müdüriyet tarafından istenecek ve uygulanacak ceza dört çeşittir. Bunlar, ihtar (uyarı), tektir, (azarlama) geçici ihraç (uzaklaştırma) ve ihraç (atılma) olarak sıralanabilir (Madde, 44). Öğrencilerin ders vakitlerinde dersane ve atölyelerde bulunmaları gerekmektedir. Nazari derslerin öğretmenlerinin bir mazeretle gelmemesi durumunda, öğrenciler atölyelerde çalışacak, atölye öğretmenin de bir mazeretle gelmemesi durumunda öğrenci atölyeyi terk etmeyecektir (Madde, 45). Öğrencilerin siyasetle uğraşmaları ve idareye müdahaleleri yasaktır (Madde, 46). Onuncu fasılda yer alan maddelere riayet etmeyen ya da öğretmen ve memurlara itaatsizlik ve saygısızlık yapan, arkadaşlarını bu tür davranışlara teşvik eden veyahut arkadaşlarını, rahatsız eden, darp eden, lakayı davranışlar sergileyen öğrenciler hareketlerinin derecesine göre okul idaresi tarafından cezalandırılmaktadır (Madde 47). Cezayı hak etmiş bir öğrencinin öğretmenlerin görüşü alınmak koşulu ile cezasının ertelenmesi durumunda öğrencinin okul siciline şerh verilir (Madde, 48).

2. 2. Mektebin Şubeleri ve İşlenen Dersler ile Kısaca Ders İçerikleri

Okul hazırlık sınıfı, dört şube ve dört şubeye mahsus atölyelerden meydana gelmektedir. Hazırlık sınıfı da dâhil olmak üzere tüm şubelerde hem nazari hem de amali dersler işlenmektedir. Hazırlık sınıfına tabii tutulan tüm öğrenciler başarılı oldukları takdirde, asıl şubelerine geçmektedir. Bir yıl süren hazırlık sınıfında ve dört şubede eğitim- öğretilimi yapılan nazari ve amali dersler ve kısaca ders içerikli bu bölümde izah edilmeye çalışılacaktır.

2. 2. 1. Hazırlık Sınıfı

Hazırlık sınıfının eğitim-öğretim süresi 1 yıldır. Okula kayıt olan tüm öğrenciler 1 yıl süre ile hazırlık sınıfında eğitim görmektedir. Hazırlık sınıfında hem nazari (teorik) hem de amali (uygulamalı) dersler işlenmektedir. Haftada 5 saat teorik dersin yanı sıra uygulama dersleri atölyelerde görülmektedir. Tabloda hazırlık sınıfında işlenen teorik dersler ve haftalık ders süreleri ile atölye çalışmaları görülmektedir. Hazırlık sınıfını başarı ile tamamlayan öğrenciler asıl şubelere

⁸ Derya Uzun Aydın. *agm.* ss. 77

rinin 1. Sınıfına geçmeye hak kazanmaktadır. Aşağıdaki tabloda, hazırlık sınıfında işlenen amali ve nazari dersler ve derslerin haftalık ders süreleri gösterilmektedir.

(Hazırlık sınıfına ait nazari ve amali dersler ile haftalık ders saatleri)

SENE-Sİ/SINIFI	NAZARİ TEORİK DERSLER	HAFTALIK SAAT	ATÖLYE ÇALIŞMALARI
1. SINIF/ SENE	Hesap ve Hendese Adıye (<i>Geometri</i>)	1 SAAT	<ul style="list-style-type: none"> Eşkâl hendesiye üzerinde talim ve gölgeye dair izahat Basit ve girift olmak üzere muhtelif üsluba dair alçı modellerden resim taklidi Alçı modellerden bitki, yaprak, çiçek ve meyve vesaire organ resimleri
	Hendese-i Tersimiye ve Gölge	2 SAAT	
	Hikmet ve Kimya ve İlm'ül Arz Tatbikat-ı	2 SAAT	

Hazırlık sınıfında gösterilen nazari dersler ile bu derslerin kısaca muhtevasına bakacak olursak;

2. 2. 1. 1. Hesap ve Hendese Adıye

Hesap ve Hendese dersi, hazırlık sınıfına mahsus olup, haftada bir ders saattir.

Hesap, bölümünde, kabiliyet taksimi şeriat'î A'dâdların iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir ve on üç ile kabul taksimi olmaları, kesirlerin tarifi, kesirlerde dört işlem, mukayeset atika ve a'şârî ve mukayeseleri ve münakaşatı, Osmanlı mukayeseleri Fransız ve İngiliz mukayesatı, gibi konularının işlendiği görülmektedir.

Hendese kısmında, hendesenin tarifi, açılar, üçgenler, dörtkenarlı şekkiler, daire ve bunlarla alakalı matematiksel işlemler, öğretilmektedir. Resim şubesinin birinci senesinde aksam mimariye etütleri, Heykeltraş şubesinin birinci senesinde de alçı modellerden vücut beşer tersimiye-ti, alçı modellerden çamur ile modelaj konuları işlenmektedir.

2. 2. 1. 2. Hendese Tersimiye ve Gölge

Hendese Tersimiye ve Gölge dersi hazırlık sınıfına mahsus olup haftada iki ders saattir. Ders içeriğine, hendese tersimiyenin tarifi, mürtesem (*iz düşüm*), müstevi ufkî (yatay düzlem), zû kesir'ül vüçûhlar (*çok yüzeyle cisimler*), hakkında bilgiler verilmektedir. yatay çizgi, düşey düzleme dik çizgiler, cephe hatları, yatay düzleme dik çizgiler vb. Tatbik-i usul, hakkında bilgi ve bu usul ile çeşitli ölçümler, hakkında da bilgiler sunulmaktadır.

Dersin gölge ile alakalı kısmında gölge kuramı, herhangi bir cismin yatay iz düşüm üzerindeki gölgelerinin tayini, bacaların tam üzerinde attığı gölgenin tayini, hücrelerin gölgeleri, sütunların gölgeleri, kemerlerin gölgeleri, herhangi bir binanın gölgesinin temini ve muhtelif uygula-

malar gösterilmektedir. Ayrıca derste, Münhaniler (*eğriler*) ve sathlar (*yüzeyler*) ile alakalı konularda işlenmekte, mahrut (*koni*) ve üstüvaniler (*silindir*) hakkında bilgiler de verilmektedir.

2. 2. 1. 3. Hikmet ve Kimya ve İlm'ül Arz Tatbikatı

Hikmet ve Kimya ve İlm'ül Arz Tatbikatı, dersi hazırlık sınıfına mahsus olup haftada iki ders saattir olarak işlenmektedir. Derste, Hikmet-i Tabiiye, kimya, İlm'ül Arz (*jeoloji*) ve Kimyayı Elvan (*kimyevi boyalar*) konuları işlenmektedir.

Hikmet-i Tabiiye, bölümünde, öğrencilere ağırlık, ısı, ses, ışık (aydınlatma) ve elektrik konuları hakkında bilgiler sunulmaktadır. Bahsi geçen konu başlıkları ile alakalı talimatnamede uzun ve ayrıntılı bilgiler verilmektedir.

Kimya, kısmında, elementler, elementlerin sanayide kullanımı, elementlerin özellikleri, nitelikleri, eksi yanları ve tedbirler vb. hususlarda eğitim öğretim yapılmakta ve talimatnamede uzun ve ayrıntılı bilgiler verilmektedir.

İlm'ül Arz (*jeoloji*), kısmında, dış kabuğun oluşumu, volkanik arazi ve tortul arazi, kaynaklar, geçmiş ve günümüzde jeolojik olaylar, inşaiyede kullanılan başlıca taşlar, volkanik kayaç, suhûr (*kaya*) ve volkaniye, tortul kayaç, hava olaylarının bazı taşlara etkisi ele alınmaktadır.

Kimyayı Elvan (*kimyevi boyalar*) kısmında, çoğunlukla kullanılan bazı boyaların kimyevileri hakkında kısa bilgiler sunulmaktadır. Ayrıca, sulu ve kuru boyalar, keten boyası, ceviz boyası, karanfil boyası, yağları kurutmak için kullanılan usuller, terementin ve lavanta esansı yağları, verniklerin terkininde kullanılan reçineler hakkında bilgiler verilmektedir.

2. 2. 2. Resim Şubesi

Resim şubesinin eğitim öğretim süresi 5 yıl olup, hem uygulamalı hem de teorik dersler işlenmektedir. 3-4 ve 5. Sınıflarda teorik dersler olmamakla birlikte her sene uygulama dersleri vardır. İlk sene 4 saat ikinci sene 2 saat zorunlu teorik dersin yanı sıra bir tanede seçmeli ders mevcuttur. Teorik derslerden, menazır, ve teşrih ilk sene haftada 2'şer saat, tarih-i sanat nefise ise ikinci sene haftada 2 saat işlenmektedir. Bölümün eğitim öğretim süreleri, 1940'lı yıllarda orta ve yüksek devre olmak üzere 6 yıla çıkarılmıştır.⁹

(Resim şubesine ait nazari ve amali dersler ile haftalık ders saatleri)

SENE-Sİ/SINIFI	NAZARİ TEORİK DERSLER	HAFTALIK SAAT	ATÖLYE ÇALIŞMALARI
1. SINIF/SENE	Menazır (<i>Perspektif</i>)	2 SAAT	Kara kalem ile alçı modellerden insan vücut aksamı
	Teşrih (<i>Anatomi</i>)	2 SAAT	
2.SINIF/SENE	Tarih-i sanat nefise (Sanat tarihi)	2 SAAT	Kara kalem ile alçı modellerden tüm insan vücudu resimleri
3. SINIF/SENE			Kara kelem ile canlı modellerden resim

⁹ Yasemin Gül. *agm*. Ss. 392

SENE		
4. SINIF/ SENE		Yağlı boya ile canlı modellerden insan vücut aksamı
5. SINIF/ SENE		Yağlı boya ile canlı modellerden akademi tabir olunan tüm insan vücudu resimleri, natürmort tabir olunan resimler
Seçmeli Ders	Kâr Kadim Mezheplik	

Resim şubesinde gösterilen nazari dersler ile bu derslerin kısaca muhtevasına bakacak olursak;

2. 2. 2. 1. Menazır (Perspektif)

Mimari ve resim ve heykeltıraş ve hat şubelerinin birinci senelerinde müşterek olarak işlenir ve haftada iki saattir. Menazır dersinin ders programında menazırın tarifi ve ana hatları işlenmektedir. Talimatnamede ders içeriğinde, noktanın menazır, firârî kapı ve bir pencerenin çeşitli durumlara göre menazır, tavana açılmış bir pencerenin menazır, merdiven ve çeşitleri ve bunların menazır, bir sokağın evleriyle birebir menazır, dairenin, kemerlerin menazır, kemerli bir dehlizin cepheden ve eğime göre nesne nazari menazır, minare tertibatı, gölge ve gölge hakkında bilgiler, gölge menazır, akisler ve su içine düşen ve ayna derûnündeki akisler gibi konular öğrencilere aktarılmaktadır.

2. 2. 2. 2. Teşrih (Anatomi)

Resim ve heykeltıraş ve hat şubelerinin birinci senesine mahsus olup haftada iki saat olan ders mimari şubesi için seçmelidir. Teşrih dersinin ders programında, teşrih ve beden hakkında bilgiler sunulmaktadır. Bedeni oluşturan organlar bu organların görevleri, vücudumuzdaki kemikler, mafsallar, dişler, kaslar, kalp ve damarlar, kaşlar ve cilt hakkında bilgiler işlenmekte, talimatnamede ayrıntılı şekilde değinilmektedir. Ayrıca insan bedenin bebeklik, gençlik ve yaşlılıkta geçirdiği evreler ile vücudun çeşitli bölümleri arasındaki uyumluluk dersin konuları arasındadır.

2. 2. 2. 3. Tarih-i Sanat Nefise (Sanat tarihi)

Mimari, resim, heykeltıraş ve hat şubelerinin ikinci senelerinde müşterek olarak işlenmekte olup haftada iki ders saattir. Tarih-i sanat nefise dört şubenin tek ortak dersidir. Okulun 1882, 1911 ve 1924 yönetmeliklerinde Sanat Tarihi dersinin de yer aldığı görülmektedir. Çalışmamızın konusunu oluşturan (1327) 1911 yönetmeliğine göre ders, tüm bölümlerde haftada ikişer saatken, 1924 yönetmeliğine göre haftada birer saat, yalnızca resim bölümünün

2.sınıfında, haftada 2 saat olacak şekilde düzenlenmiştir.¹⁰ Dersin içeriğine bakıldığında sanat tarihinin öneminin ve faydasının öğrenciye aktarılması göze çarpmaktadır.

Çağlara göre, kadim medeniyetler, Asya, Avrupa, Türk ve İslam medeniyeti, Rusya ve çeşitli medeniyetler ile ülkelere ait sanatçılar, mimari yapılar, el sanatları, vb. sanat ürünleri derste öğrencilere aktarılmaktadır.

Dersin İşlenen konuları içinde Mısır medeniyetinin sanata etkisi, piramitler, yontma işlemler, Asur, İran, Finike ve Yunanistan sanatları, mitolojik zamanlar, arkaik devri, mimari mabetler, mimari sistemler ve oyma sanatı göze çarpmaktadır.

Beşinci asırda Atina mimarisi, dördüncü asır Yunan mimarisi, saraylar, takı zafirler, mabetler, amfi tiyatrolar, bazilikalar, kaplıcalar, naht (*yontma sanatı*), nakş, işlenen konulardandır. Helenistik devri, (terakotalar*, vazolar) ortaçağda sanat, Hristiyanlık, katakombalar*, mimari, nakş ve naht Bizantin sanatı ve eski kiliseler dersin tedrisatı içine giren konulardandır.

Türk sanatı ve Türk sanatının nitelikleri, Selçukluların ünlü yapıları, Osmanlı mimarisinin mahiyeti ve süsleme usulleri, temel Osmanlı yapıları (İznik, Bursa, Edirne ve Dersaadetdeki (*İstanbul*) cami, çeşmeler, mezarlıklar ve saraylar derse konu olmuştur.

Ayrıca, Roman sanatının nitelikleri, mimarisi, Gotik sanatı, katadraller, renkli camlar, askeri ve sivil mimari konuları işlenmiştir. Rönesans yahut tecdid (*yenilenme*) tabiri, flandra kıtasıyla Almanya'da on beşinci ve on altıncı asırlarda sanat anlayışı, İtalya'da devir-i tecdid, [on üçüncü asırdan on beşinci asıra kadar] Zümre-i evvelin, Ciyoto, Fransa'da, Brunelleschi, Ghiberti, Donnetello, Della Robbia, Masaccio, Ghirlandaio, Botticelli, Şalla, Padovada, Montayana. Venedik'te, Kiryolli, Bellini, Karpacıo dersin muhtevası içinde incelenmiştir.

İtalya'da devir-i tecdid, [on beşinci asır sonunu ve on altıncı asırda] Leonardo Vinci, Mikelanj, Rafael, Korej, Tisyen, Veranez. Fransada devir-i tecdid, [on beşinci ve on altıncı asırda] İtalya nüfusunun Fransa'ya dâhili, bu devrin şatoları, (Blois),(Amboise), (Şambor), (Louvre),(Tuielires) sarayları. (Ezmine-i cedîde) on beşinci ve on sekizinci asırlarda İtalya sanatı, Anibal Karaş, Döminiken, Albana, naht, mimari ve sanattı ele alınmıştır. İspanyanın on beşinci ve on altıncı ve on yedinci asır sanatı, Velásquez Morillo, naht, mimari ve sanattı, on yedinci asırda Flandre sanatı, Rubens, Van, Dyck, Tanya, ders içeriğinde yer almıştır.

Hollanda sanatı, Ramberant, Ruisdael, Hobbema ve on yedinci asırda Fransa sanatı, mimarisi ve sarayları, Dördüncü Louis üslupluna yer verilen derste, on sekizinci asırda ve on dokuzuncu asırda Fransa sanatı, inkılap kebirin sanat üzerine tesiri, (Romantik) ler ile (Klasik) ler David, Goro, Porodon, Juriko, Engar, Delakroa incelenmiştir. Ayrıca, On sekizinci ve on dokuzuncu

¹⁰ Derya Uzun Aydın, *agm.*, s. 77

***Terakota** veya **terrakotta**; pişmiş kil bazlı, kahverengimsi kırmızı renkli, mat seramiktir. Saksı ve çömlüklerden, su ve kanalizasyon borularına; yüzey süslemelerinden, inşaat malzemelerine kadar çok çeşitli bir kullanım alanı vardır.

***Katakomp**, ilk Hristiyanların kayaları oyarak veya toprağı kazarak yeraltında yaptıkları, kimi kez ölülerini gömdükleri kimi kez ise tapınak olarak kullandıkları, uzun dehlizler biçiminde gömütlük alanlardır.

asırlarda Almanya İspanya, İngiltere Rusya ve çeşitli ülke sanatları. İşlenen konular arasındadır.

2. 2. 3. Heykeltıraş ve Plastik Şubesi

Heykeltıraş ve plastik şubesinin eğitim öğretim süresi 4 yıldır. Öğrenciler ilk iki sene teorik derslerle birlikte her yıl uygulama dersleri görmekte, son iki sene yalnızca uygulama dersleri işlemektedir. Dikkat edildiğinde resim şubesinin ilk iki sene gördüğü teorik derslerle, Heykeltıraş ve plastik şubesinin gördüğü dersler aynıdır. Bu sebeptendir ki bu şubenin 1 ve 2. Sınıf öğrencileri resim şubesinin 1 ve 2. Sınıfına devam etmektedir. Bölümün eğitim öğretim süreleri, 1940'lı yıllarda orta ve yüksek devre olmak üzere 6 yıla çıkarılmıştır.¹¹

(Heykeltıraş ve Plastik şubesine ait nazari ve amali dersler ile haftalık ders saatleri)

SENE-Sİ/SINIFI	NAZARİ DERSLER	HAFTALIK SAAT	ATÖLYE ÇALIŞMALARI
1. SINIF/ SENE	Menazır (<i>Perspektif</i>)	2 SAAT	<ul style="list-style-type: none">Alçı modellerden Lüleci veya çömlekçi çamuru ile insan vücut aksamı bahsi (modelaj)Alçı ile (modelaj) yahut kalıp imali
	Teşrih (<i>Anatomi</i>)	2 SAAT	
2.SINIF/ SENE	Tarih-i Sanat Nefise (Sanat tarihi)	2 SAAT	<ul style="list-style-type: none">Çamur ile heykellerden ve alçı kabartmalardan etütler
3. SINIF/ SENE			<ul style="list-style-type: none">Canlı modellerden baş ve tam insan vücudu Cisim (şekil) veya kabartma olarak modelajı
4. SINIF/ SENE			<ul style="list-style-type: none">Cisim (şekil) olarak vücut, insan, heykelcik ve maket etütleri

Bu şubenin birinci ve ikinci sene talebesi resim şubesinin birinci sınıfına devam edeceklerdir

2. 2. 4. Hat Şubesi

Hat şubesinin eğitim öğretim süresi 3 yıldır. 1 ve 2. Sınıfta hem teorik hem de uygulamalı dersler işlenmekte son sınıfta yalnızca uygulama dersi görülmektedir. Resim ve heykeltıraş ve plastik şubeleri ile benzer ilk iki sene aynı dersleri işlemekte, bu sebeple heykeltıraşlarda olduğu gibi ilk iki sene resim şubesinde ders görmekteyler.

¹¹ Yasemin Gül. *Agm.* Ss.. 392

(Hat şubesine ait nazari ve amali dersler ile haftalık ders saatleri)

SENE-Sİ/SINIFI	NAZARİ TEORİK DERSLER	HAFTALIK SAAT	ATÖLYE ÇALIŞMALARI
1. SINIF/ SENE	Menazır (<i>perspektif</i>)	2 SAAT	<ul style="list-style-type: none"> • Şimşir üzerine eşkâl hendesiye etütleri • Zemin etütleri
	Teşrih (<i>Anatomi</i>)	2 SAAT	
2.SINIF/ SENE	Tarih-i sanat nefise	2 SAAT	<ul style="list-style-type: none"> • Süsleme örneklerinden hat
3. SINIF/ SENE			<ul style="list-style-type: none"> • İnsan resimlerinden hat
Bu şubenin birinci ve ikinci sene talebesi resim şubesinin birinci sınıfına devam edeceklerdir			

2. 2. 5. Mimari Şubesi

Mimarlık şubesinin eğitim öğretim süresi 4 yıldır. Diğer üç şubeden farklı olarak teorik dersler daha ağırlıklı olarak görülmektedir. Mimarlık şubesinin ilk senesinde teorik derslerin yanı sıra uygulama dersleri işlenmekte sonraki senelerde yalnızca teorik derslerin eğitim ve öğretimi yapılmaktadır. Yine diğer şubeler ilk senelerinde haftada 4 saat teorik ders görürken mimarlık şubesinde bu haftada 3 saattir. Teşrih (Anatomi) dersi diğer şubelerde zorunlu ders iken mimarlık şubesinde bu dersin seçmeli olduğu görülmektedir.

(Mimarlık şubesine ait nazari ve amali dersler ile haftalık ders saatleri)

SENE-Sİ/SINIFI	NAZARİ DERSLER	HAFTALIK SAAT	ATÖLYE ÇALIŞMALARI (1 sene/sınıf atölye çalışması)
1. SINIF/ SENE	Cebir ve müsellesat ve Mihanik	1 SAAT	<ul style="list-style-type: none"> • Çeşitli üsluplardaki süslemenin yüzey örnekleri ve alçı ölçümleri • Pitagoras davaları (teoremi) • Bir şekil zû kesîrû'l-adlâ'ya muadil müselles ve murabba resim etmek müteadil şekiller mecmu veya Tefazulunun muadili olan murabba resim etmek • Daire içine kare, altıgen ve üçgen resim etmek • Düzgün bir şekil ve dairenin aksamı,
	Menazır (<i>Perspektif</i>)	2 SAAT	
	Teşrih (<i>Anatomi</i>)	SEÇMELİ	
2. SINIF/ SENE	Amali ve Nazari İnşaat	6 SAAT	<ul style="list-style-type: none"> • Daire içine kare, altıgen ve üçgen resim etmek • Düzgün bir şekil ve dairenin aksamı,
	Katm-ı Ehcâr ve Ahşap	1 SAAT	
	Tarih-i Sanat Nefise	2 SAAT	
3. SINIF/ SENE	Amali ve Nazari İnşaat	6 SAAT	<ul style="list-style-type: none"> • Daire içine kare, altıgen ve üçgen resim etmek • Düzgün bir şekil ve dairenin aksamı,
	Fenn-i Mimari	2 SAAT	

SENE	Topografya	1 SAAT	dairenin yüz ölçümü hendese-i cismiye hakkında malumat <ul style="list-style-type: none"> • Düzlem, açı, cisim, cisimler, çok düzlemli açı ve bunların hacimlerini bulmak • Piramitler ve hacimlerini bulmak • Silindir, koni ve bunların hacimleri, küre bahsi.
4.	Amali ve Nazari İnşaat	6 SAAT	
SINIF/ SENE	Usul-i Keşif Mimari	1 SAAT	

Ayrıca, Her 4 şubede zorunlu ortak dersin Tarih-i sanat nefise dersi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, 1911 talimatnamesinde 4 yıl olan mimarlık bölümü, 1938 yılında alınan kararla, mimari bölümü liseden sonra 5 sene olmuş, bölümün adı da yüksek mimarlık bölümü olarak adlandırılmıştır.¹²Mimarlık şubesinde eğitim öğretimi yapılan dersler ve muhtevaları aşağıda kısaca belirtilmiştir.

2. 2. 5. 1. Cebir ve Müsellesat ve Mihanik

Mimari şubesinin birinci senesine mahsus olup haftada bir saattir. Cebir bölümünde, Cebir'in hesapla mukayesesi, Cebir'in tarifi ve hakkında malumat, temel dört işlem ve benzeri konuların öğretimi yapılmaktadır, Müsellesat (*trigonometri*) bölümünde, Müsellesatın hendese (*geometri*) ile mukayesesi, müsellesatın tarifi ve hakkında temel bilgiler, verilmektedir. A'dâd logaritma cetvelleri ve cetvellerin kullanımları, dik üçgenler ve eğik üçgenler ve bunlar hakkında tatbikat gibi konular işlenmektedir. Mihanik (*mekanik*) bölümünde, fen mekaniği hakkında temel bilgiler, kuvvet, kuvvetlerin terkip ve tahlilleri, merkez şekilatlar ve basit makinelerin öğretimi yapılmaktadır.

2. 2. 5. 2. Katm-ı Ehcâr ve Ahşap (*Kesme taş ve ahşap*)

Mimari şubesinin ikinci senesine mahsus olup haftada bir saattir. Derste, kesme taş hakkında temel bilgiler verilmektedir. Kesme taş, moloz taş, ittihâd satırları, yatak satırları duvarlar, kemerler ve tolozlar hakkında bilgiler aktarılmaktadır. Kesme taş yardımı ile çözülebilecek sorunlar öğretilmekte, tersimat kalıpları, taş kesiminde kullanılan alet ve edevat hakkında bilgiler, taşların yontulması ve kullanılan usuller ders içeriği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, talimatname duvarlar ve çeşitleri, pencere ve kapılar ve çeşitleri, tolozlar, merdivenler, kubbeler ve çeşitleri hakkında ayrıntılı bilgiler sunmaktadır.

Kesme ahşap, bölümünde ise, kesme ahşap mevzusu, keresteler hakkında bilgiler, kaim ve geçmeler, bağlamalar ve çeşitleri, kuşaklama ve aşılama, kirişler, çatılar ve ahşap merdivenler hakkında malumatlar ve kullanılan araç- gereçler hakkında bilgiler verilmektedir.

¹² Yasemin Gül. *Agm.* Ss.. 389-392

2. 2. 5. 3. Nazari ve Amali İnşaat (Teorik ve uygulamalı inşaat)

Mimari şubesinin ikinci, üçüncü ve dördüncü senelerine mahsus olup haftada altı saattir. Bu derste, arazinin cinsi, tabiatı ve çeşitleri, arazinin teşhisi, sondaj ve hafriyat konularında bilgiler öğretilmektedir.

Temeller ve çeşitleri, Harçlar ve çeşitleri, Duvarlar ve çeşitleri, Kârgir imalatı, kesme taş aksa-
nın işlenmesi, Kemerler, kapılar ve çeşitleri, tolozlar ve çeşitleri, merdivenler ve çeşitleri, mer-
divenlerin eşkâl muhtevası (basamak, rıht, vb.) Kaldırımlar, mermer döşeme, kırma taş şose,
fayans, karo döşeme, mozaik döşeme, asfalt döşeme ve çeşitleri işlenen konular arasındadır.
Saydığımız konuların çeşitleri talimatnamede ayrıntılı şekilde verilmektedir.

Dersin içeriği arasında, ahşap inşaat konuları da vardır. Bu konular içerisinde döşemeler, kiriş
ve kirişlemeler, ahşap beden ve bölme duvarları, ahşap merdivenler, basamak ve rıht, limon,
merdiven korkuluğu, baba, küpeşte çatılar, çatıların eşkâli umumiyesi işlenmektedir. Ders içe-
riğinde yer alan bir diğer konu ise, demir inşaatıdır. Dersin bu içeriğinde, lehim ve lehimlemeler,
somunlu vida ve civata, vida aksam cedidiyesinin eşkâl muhtevası ile yekdiğerine irtibatı. De-
mir döşemeler, pencere başlıkları, çift bağlama demir duvarlar, demir merdivenler, demir ve
font sütunlar, limon, basamak, sahanlık, demir çatı, kemer ve kapılar yer almaktadır.

Dam örtüsü ve çeşitleri (saman, kamış, tahta, taş, bitümlü bez, kiremit, arduvaz, çinko bakır ve
kurşun örtü,) derh, oluk ve borular dersin muhtevası içerisinde olan konulardır. Ayrıca, doğ-
rama, sokak kapısı, oda kapısı, vb. kapılar, bir ve iki kanatlı pencere çerçeveleri, sürme pencere
çerçeveleri, pencere kanadı, panjur, pervaz, lambri, ahşap kornişler, dükkân ve mağaza ca-
mekânı ile parke, demir pencere çerçevesi, mağaza kepengi, tiyatro perdesi, konuları da işlen-
mektedir. Yine merdiven konuları içerisinde, merdivenin öğeleri, (basamak, basamakların tulli,
arzi, ve irtifası, merdivenin işgal ettiği saha, sahanlık) muhtelif cins merdivenler, iskele, müsta-
kim merdiven, helezoni merdiven, at nalı merdiven, harici merdiven, limon, korkuluk, monpa-
la ve monşarj asansörler hakkında da bilgiler sunulmaktadır.

Yine ders içeriğinde, mekânların, içme ve atık su döşeme sistemleri, (süzgeç, musluk, atık su
sifonu, sağlığı bozan pis suyun tahliyesi, lağım, abdesthane, bevilhane, hamam, bulaşık taşı,
lavabo) hakkında bilgiler yer almaktadır. Mekânların havalandırma sistemleri ve ısıtma (baca,
soba, şömine, alçak tazyikli sıcak su ile ısıtma, yoksun tazyikli sıcak suyla ısıtma ve buharlı
ısıtmalar) ve aydınlatma, (gaz ve elektrikle) konuları yine bu dersin içeriğindedir.

Son olarak ders içeriğinde değinebileceğimiz, çilingirlik (kapı kilidi, anahtar, ispanyolt ve sürgü,
menteşe, reze ve kapı tokmağı), boyacılık (kireç badana, mermer badana, tutkallı boya, yağlı
boya ve yaldızcılık), sıvalar (dış ve iç duvarlara ve tavana sıva, istif ve kartonpiyer), camcılık,
âdi ve deble cam ve bellur, pencere camı, limonluk camı ve cam döşeme) elektrik çingırağı, pil,
telefon konularının işlendiğini söyleyebiliriz.

Derste, inşaatlarda kullanılan malzemelere ve malzemelerin çeşitlerinde değinilmekte kullanım
alanları öğretilmektedir.

Kum, çakıl, çimento ve kireç (kumun harçta kullanımı yağlı ve zaif kireç, mâî kireç, kireç imali, sanayi su kireci imali, çimento, tabii ve sanayi çimento imali, harç), İstanbul'da imal edilen ve kullanılan kireç ve çimentoların çeşitleri ve nitelikleri öğrencilere aktarılmaktadır. Bunun yanında *alçı ve alçı imali, istok, istif, tabii taşlar*, (kalker, mermer, alçı taş, kuvars, çakmak taşı, kum taşları, bazalt, trahit ve porfir, granit, hereke taşı, kil taşları ve arduvaz) ile ilgili konular ders içeriğinde yer almaktadır.

Ders içeriği içinde *yapı taşları*, (kesme taş, ham moloz taşı, işlenmiş moloz taşı) ve bu malzemelerin İstanbul'da kullanılanları ve taş yontulması ve taş yontulması ile ilgili gerekli alet edevat hakkında bilgiler sunulması ve *taş sanayi* (tuğla imali ve çeşitleri, kiremit, karo ve çini) hakkında da bilgiler bulmak mümkündür.

İnşaat malzemesi olarak kullanılan ahşap ve kerestelere de talimatnamede yer verilmiştir. Bu hususta ağacın bünyesi, ağaçların kesilmesi, ahşabın dezavantajları ve nitelikleri, ağacın keresteye taksimi, kerestenin eb'âd ticariyesi, ahşabın muhafaza usulleri öğrencilere aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra ahşabın tasnifi, (Meşe, Kestane, Akgülgen, Karaağaç, Dişbudak, Çam ve Çıralı Çam, Mazı, Servi, Kavak, Gülgen, İhlamur, Seküd, Ceviz, Şimşir, Maun, Pelesenk), İstanbul piyasasında kullanılan kerestenin dezavantajları ve nitelikleri aktarılan diğer konularındandır.

İnşaat malzemesi olarak madenler ve maden ürünleri, nitelikleri ve kullanımları talimatnamede değinilen konulardandır. Bu hususta derste, demir, font ve kullanımı, demir ve demir sanayi, demirin nitelikleri ve eksiklikleri, demirin ticarete kullanımı, demir çubuk, sac ve tel konuları işlenmektedir. Ayrıca, çelik, bakır, kurşun, sülügen, mürdesenk, lehim, isteвиç, kalay, çinko nitelikleri ve dezavantajları derste işlenen konular arasında sayılabilir.

İnşaat malzemeleri arasında sayılan cam, macun, boya vb. malzeme hakkında da talimatname bilgiler sunmaktadır. Bu hususta, camın nitelikleri, dezavantajları, renkli cam, vitro, ticarete kullanılan camların ebadı, cam üzerinde hat, döşeme ve çatıda kullanılan kalın cam ve mine ile ilgi bilgiler sunulmakta, taş, maden ve ahşapta kullanılan macunlara değinildiği görülmektedir. Ayrıca, renklerin tamamı, zıt renkler, boyacı aleti, yağ, tutkal, vernik, Müceffef (*kurutma*), boyacılıkta kullanılan çeşitli boyalar ders konusu olarak işlenmektedir.

Mukavemet malzeme, inşaat aksamalarının birini etkileyen kuvvetler ve bu kuvvetlerin incelenmesi, elastikiyet, maddelerin, aksamaların şekil değiştirmeleri (uzama, kısalma, inkıtâ (*kesilme*), inhinâ (*bükülme*) ve iltiva (*kıvrılma*) ders konusu içerisinde yer verilen diğer konulardandır. Ayrıca, doğru (dik) kirişler, birden fazla dayanacak yer üzerine mevzu veyahut müdahil kirişler, bükülme zamanı ve ebatlarının ölçülmesi derste öğrencilere gösterilmektedir. Bunların yanı sıra elyafın tûlânî (*uzunlamasına*) kayması ve güç katmanının aldığı şekil ve yayılma ve dayanıklılığı eşit olarak taşıyan kiriş, su gücüne maruz kiriş, tek başına dayanak direk, sütun, ahşap döşeme, demir döşeme, çatma makas, çatı ve çeşitleri ile eğri kemer inşası, muhafaza eden kuvvet, eğri aksama etki eden tazyikler ile onların hesaplanması derste aktarılan konular arasındadır. Bunlara ek olarak rüzgârın inşaata etkisi, kargir aksamın dayanıklılığı, toprak ve suyun mukavemet kuvveti, istinat duvarları, suyun mukavemet kuvveti, bir kemer veya kubbe ayağı,

kubbe ve kirişler ile dayandıkları yerlerin denge ve dayanıklılıkları, merkez basınç eğrileri, muhtelif cins kubbe ve tolozlara ait uygulama işlenen diğer konulardandır.

2. 2. 5. 4. Fenn-i Mimari

Fenn-i mimari dersi mimari şubesinin üçüncü senesine mahsus olup haftada iki ders saattir. Dersin içeriğine bakıldığında; Marifet ve sanat hakkında bilgiler ve farkları, marifet nefise ve marifet sanayiye dair açıklama, fenn-i mimari, heykeltıraş ve resim hakkında bilgiler verildiği görülür. Fenn-i mimariye de irdelenmesi gereken nefâset (*kıymet*), letâfet (*güzellik-incelik*), metanet (*dayanıklılık*), iktisat ve tasrif (*çekim*) öğrencilere gösterilmektedir. Bu haliyle, ders, meta-net ve tasrifin ehemmiyet ve kıymeti ve bunlardan bahis eden bilimler, incelik, güzellik, kıymet ve değerın şekillendirilmesinde uyulacak olan kaideler ve bağılı buldukları maddi ve manevi durumlar, mimarlık mesleğinin tanımı, mimarlık mesleğinin teşkilatı ve mesleğin tamamına doğrudan doğruya etki eden maddeler ve ruh halini konu alır. Derste aktarılan bilgilere bakıldığında;

Medeniyet-i Atika Devrinde, Asurluların, Babillerin, Mısırlıların, Yunanlıların ve Romalıların mimari yapıları hakkında bilgiler verildiği görülür. Ayrıca, Hristiyan mimarisinin batıdaki teşkilatı, Kurûn-i Vüsta (*orta çağ*) mimarlık mesleği, Hristiyan mimarisinin doğudaki teşkilatı ve Bizans'ta mimarlık mesleği derste işlenen konulardandır. Buna ilaveten, İslam medeniyeti, İslam medeniyetinin, İspanyadan Bağdat'a kadar farklı çağlarda oluşturduğu hârikulâde yapılar, batı tarzı süslemeler, İran'da İslam mimarisinin büyük yapıları, Türk mimarlık mesleği, Selçuklu medeniyeti ve mimarisi, Osmanlı medeniyeti ve mimarisi, derste öğrenciye aktarılan konular arasındadır.

Osmanlı tarzı mimarisinin çağlara göre gelişimi derste ele alınan konular arasındadır. Birinci yükselme devri Osmanlı mimarisi, Çelebi Sultan Mehmet, Sultan Murat öncesi yapılar, Bursa, Sultan Beyazıd öncesi, Edirne, derste işlenmektedir. Osmanlı mimarisinin ikinci yükselme devri, II. Beyazıd, Osmanlı mimari tarzı, Osmanlı tarzı mimarisinin üçüncü yükselme devri, Sultan Selim öncesi, Sultan Süleyman öncesi ve III. Selim devirlerinin önemli yapılarının inşası, Osmanlı Rönesans'ı, Sultan Osman, Sultan Mahmut ve Sultan Mecid devirleri yapılarının incelenmesi, yine dersin içeriğinde yer alan konulardandır.

Kurun-u Cedid ve Rönesans'ı, İtalya'da Rönesans yapıları, Frank, İngiliz ve Cörmen Rönesansı, devir-i hazır mimarisi hakkında malumat, sütunlarında ve sütun başlıklarında kullanılan süslemeler, İyonyan tarz mimarisi, direk başlığı kaidesi ve aksamları, köşelerde kullanılan İyonyan direk başlıkları, Toskan ve Kompozit tarzları ve bunların aksamı derste işlenmektedir.

2. 2. 5. 5. Topoğrafya

Topoğrafya dersi mimari şubesinin üçüncü senesine mahsus olup haftada bir ders saattir. Dersin içeriğinde topoğrafyanın tanımı, arazi ölçülmesi, harita çizimi, tesviye ameliyatları, yer almaktadır. Arazinin ölçülmesi, ölçümde kullanılan alet edevatlar (flamalar, demir-çelik ve bez şeritler, vetedler*, teodolitler, mimari gönyesi, verniyeler, grafometre, pantometre, mimar pusu-

* **Veted**, Farsça mîh-i şâh-ı merdâne terimiyle de tanımlanan iri, ahşap kazıklara verilen isimdir.

lası, plançete, hedefler,) bunların kullanımı, fizik ve matematik hakkında malumat öğrencilere öğretilmektedir. Bahsi geçen araç gereçlerin kullanımları, harita çizimi ve tesviye ameliyatları talimatnamede ayrıntılı şekilde ele alınmaktadır.

2. 2. 5. 6. Usul-i Keşif Mimari

Usul-i keşif mimari dersi mimari şubesinin dördüncü senesine mahsus olup haftada bir ders saattir. Ders içeriğinde, kargir imalatı, inşaat malzemeleri ve inşaat ile ilgili mesleki bilgiler yer almaktadır. Bunlara ilaveten, dülger,* boru ve oluk döşemeciliği, doğramacılık, çilingirlik, hur-davatçılık, boyacılık, camcılık ve yaldızcılık, ocak ve sobacılık, mermercilik, meslekleri ders içerisinde öğrenciye aktarılan konular arasındadır.

Ayrıca kırma taş ve paket taş kaldırım, granit, asfalt ve bitüm, teshin (*ısıtma*), tenvir (*aydınlatma*), pisliklerin tahliyesi ve kokuları giderme, alelumum imalatın ölçüm usulleri dersin konularındadır. Buna ilaveten, bu imalat muhtelifinin ne suretle icra edildiği ve fiyatlarının ne ölçüde tayin edildiği öğrenciye aktarılmakta, fiyat cetvelleri oluşturulması öğretilmektedir. Götürü işlerde ortalama düşünülen zararlar hakkında öğrencilerin dikkati çekilerek ve bu zararlara karşı tedbir alma hususları öğrencilere gösterilmektedir.

Sene tedrisiye hitamından evvel malum her nevi inşaat hakkında bir keşif name ile bir şartname numarası tanzim ve talebeye talim edecektir.

3. Sonuç

Hicri 1327 miladi 1911 tarihine ait Sanayi-i Nefise Mektebi talimatnamesinin incelik ve ayrıntılı bir şekilde hazırlandığı görülmektedir. Günümüz güzel sanatların gelişiminde binek taşı olma özelliği gösteren Sanayi-i Nefise mektebinin gerek teorik dersleri gerekse uygulama dersleri göz önüne alındığında mektebin yoğun bir müfredata sahip olduğunu söylemek mümkündür. Mektepte eğitim öğretimi yapılan derslerin içeriğine bakıldığında ise, döneminde, muazzam sayılabilecek konuların işlendiği ve mektebin kaliteli bir eğitime sahip olduğu söylenebilir. Konumuzu dağıtmamak adına değinmemekle birlikte, sanayi nefise mektebinin açtığı, sergiler ve koleksiyonlar, yetiştirdiği öğrenciler ve vücuda getirdiği eserler incelendiğinde bunu söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

Ağatekin, M. (Kış-2017). Türkiye’de Güzel Sanatlar Fakültelerinde Lisans Düzeyinde Seramik Eğitim-Öğretim Programları Hakkında Durum Analizi ve Değerlendirmeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yedi Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*. Cilt. 17, 133-140

Aydın, D. U. (Eylül 2014). “Sanayi-i Nefise Mektebi” ve Paris Güzel Sanatlar Okulu “l’Ecole Des Beaux-Arts” üzerine bir değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl. 2, Sayı. 6, 74-81.

* **Dülger**, Yapıların kaba ağaç işlerini yapan ustalara verilen addır.

Gül Y. (Şubat-2017) Sanayi-i Nefise Mektebinde Tezyinat Bölümünün Kurulması Hakkında Bazı Değerlendirilmeler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl. 5, Sayı. 40, 386-403.

Kollektif. (1983). *Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi*. Mimar Sinan Üniversitesi Basımevi. İstanbul.

Naipoğlu, S. G. (2008)S.anayi-i Nefise Mektebinde Sanat Anlayışı ve Vahit Bey. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*), Ankara.

Sanayi Nefise Mektebi Talimatname ve Ders Programları. (1327/1911). Mahmut Bey Matbaası. Dersaadet (İstanbul). -Osmanlıca-